

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 1/S. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ**

<i>Fayziyev O'rinboy Toshmuhammad o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN INSONLARNI IJTIMOIIY HIMOYALASH SOHASIDAGI ISLOHOTLAR	9-16
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРФОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУФИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН	17-22
<i>Rajarov Mardonbek Qosimboy o'g'li</i> AFRIG'IYALAR SULOLASI TARIXINING TURK TILLI TADQIQOTLARDA YORITILISHI	23-26
<i>Исмоилова Нигорахон Усмонжановна</i> НАЛИВКИН И ЕГО СВЕДЕНИЯ О ТУЗЕМНОЙ ЖЕНЩИНЕ	27-34
<i>Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи</i> ВЗГЛЯД В ИСТОРИЮ МЕМОРИАЛЬНОГО МУЗЕЯ САДРИДДИН АЙНИ	35-40

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Zhao Rong</i> RESEARCH ON THE CONSTRUCTION OF CORE CURRICULUM STANDARDS FOR CROSS- BORDER E-COMMERCE MAJORS BASED ON HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN INNER MONGOLIA	41-48
<i>Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li</i> FARG'ONA VILOYATIDA AGROTURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RESURS SALONIYATINI VAHOLASH	49-58
<i>Malikova Gulhayo Turdali qizi</i> TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI	59-64
<i>Maxmudov Anvarjon</i> SOLIQ HUQUQBUZARLIKLARINI TARKIBI, SHAKLLANISH MANBALARI VA ULARNI IQTISODIY MOHIYATI	65-75
<i>Мухитдинов Ахрор</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА ЯГОНА МАРКАЗЛАШГАН ДИСПЕТЧЕРЛИК ХИЗМАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ	76-82
<i>Jurayev Xusan Atamuratovich</i> KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83-89
<i>Butunov Shaymardan Berdiyrovich</i> NOANIQLIK ORQALI HARAKAT QILISH: IQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA MOLIYAVIY TAHLIL	90-96
<i>Islomova Mohlaroyim Inomjon qizi, Ortiqova So'g'diyona Abdusodiq qizi, Abdurahimova Zulhumor Azimjon qizi</i> TURIZM XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI TEXNALOGIYALARNI QO'LLASH	97-103
<i>Содиқов Анвар</i> ЎЗБЕКИСТОН ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИ ИСТИҚБОЛЛАРИНИ КЎП ОМИЛЛИ ЭКОНОМЕТРИК МОДЕЛЛАР АСОСИДА БАҲОЛАШ ВА МУҚОБИЛ СЦЕНАРИЙЛАРИНИ АНИҚЛАШ...	104-116

Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich
O'ZBEKISTONDA DOKTORANTURA FAOLIYATI YO'LGA QO'YILGAN OLIY TA'LIM VA ILMIY
TADQIQOT MUASSASALARI 117-122

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Эшонкулова Нуржахон Абдужабборовна
ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ:
ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ 123-130

Khalilova Shakhlo Abdurashitovna
IBN SINA AND HIS CONTRIBUTION TO SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION: RETHINKING
THE HERITAGE OF EASTERN THINKERS 131-136

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Saidov Hakim G'ofurovich
VATANPARVARLIK VA MILLIY G'URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI 137-141

Jabborov Jamshid Azimovich
MA'NAVIY EHTIYOJLAR JAMIYAT MA'NAVIY HAYOTINING TARKIBIY QISMI
SIFATIDA 142-148

Coatov Fayram
БАЙРАМЛАР – МИЛЛАТНИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ 149-156

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT 157-161

Wang XiaoYu
AN ANALYSIS OF THE MYTHICAL PATTERNS IN ULYSSES FROM THE PERSPECTIVE OF
ARCHETYPE THEORY 162-170

Mamadkulova Kamila Abdukhalikovna
FEATURES OF 19th CENTURY LITERATURE: ROMANTICISM AND REALISM 171-175

Aripova Saodat Taxirovna
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI 176-181

Xudoyqulov Behzod Abbosovich
ITALYAN TILIDAGI FRAZEOLGIK IBORALAR TARJIMASI VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI
EKVIVALENTLARI 182-187

Mavlonova Gulnora Abdig'ani qizi
ADABIYOTDA QO'LLANILGAN EVFEMIZMLAR (ROMAN VA SHE'RIYAT) MISOLLAR
BILAN 188-192

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Izzatilloeva Sevinch Nusratilloevna
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "YAXSHILIK" KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING
MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI 193-197

Djurayeva Orzigul Gafurovna
QAXXOR BAXSHI RAHIMOV IJODINING O'RGANILISHI 198-204

Gafarova Shahnoza Hayrullayevna
TIL VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR 205-209

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи*ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ОМИЛЛАРИ ВА ЗАРУРИЯТИ ..... 210-215*Sarvinov Sunnatillaeva*PROCEDURAL CHALLENGES IN THE REGULATION OF ABUSE OF DOMINANT POSITION IN
UZBEKISTAN ..... 216-222**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Soliyev Ibodulloxon Ismatullayevich*FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF REFORMS IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ..... 223-233*Shokirov Po'lat*TALABALARGA ATLETIK GIMNASTIKA MASHG'ULOTLARINI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHING
USLUBIY ASOSLARI ..... 234-238*Begmatova Dilnoza Muxtarovna*JAHON MIQYOSDA TA'LIM JARAYONI SUBYEKTLARIDA MADANIY IMMUNITETNI
SHAKLLANTIRISH TENDENSIYALARI ..... 239-243*To'rayev Panji To'xtayevich*MILLIY KURASH MASHG'ULOTLARIDA UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL
ETISH VA SHAKLLANTIRISH ..... 244-248*Axmedova Nafisa Isaxodjayevna, Azamatov Abdullo Isaxo'ja o'g'li, Lutfullina Rumiya Anvarovna*
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAKULTETLARI TALABALARI
UCHUN ANTIDOPING QOIDABUZARLIKLARINING OLDINI OLISH MEKANIZMINI

YARATISH 249-256

*Egamberdiyev Javlonbek*TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL QILISH VA UNING
ILMIY-USLUBIY ASOSLARI ..... 257-260*Kenjaboev Abdisalim Erkaboevich*ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING
KOMPETENTLIGI 261-265

Jurayev Xusan Atamuratovich
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
“Moliya va statistika” kafedrasini mudiri,
Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori

KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Ilmiy maqola mahalliy xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni moliyaviy sog'lomlashtirish muammolarini o'rganishga bag'ishlangan. Korxonani moliyaviy takomillashtirish kontseptsiyasini talqin qilishga mualliflarning yondashuvlari tahlil qilinadi, uni amalga oshirish usullari, shuningdek, ushbu jarayonning asosiy vazifalari yoritiladi. Bundan tashqari, korxonani moliyaviy sog'lomlashtirishning o'ziga xos usulini tanlashda, grafik tarzda ko'rsatilgan bosqichlarning ma'lum bir ketma-ketligiga rioya qilish taklif etiladi. Korxonani moliyaviy sog'lomlashtirish usulini tanlashning umumiy algoritmi ishlab chiqilgan bo'lib, uni qo'llash korxonaning mavjud muammolarini hal qilish va kelajakda bankrotlik tartibidan qochish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: korxonani, moliyaviy takomillashtirish, shakllar, usullar, algoritmi.

Jurayev Husan Atamuratovich
Termiz University of Economics and Service
Head of the "Finance and Statistics" Department,
Doctor of Philosophy in Economics

SPECIFIC FEATURES OF THE FINANCIAL RECOVERY OF THE ENTERPRISE

Abstract. The scientific article is devoted to the study of the problems of financial rehabilitation of local economic entities. The authors' approaches to the interpretation of the concept of financial improvement of the enterprise are analyzed, the methods of its implementation, as well as the main tasks of this process are highlighted. In addition, when choosing a specific method of financial recovery of the enterprise, it is suggested to follow a certain sequence of stages shown graphically. A general algorithm for choosing the method of financial rehabilitation of the enterprise has been developed, its application will allow solving the existing problems of the enterprise and avoiding the bankruptcy procedure in the future.

Key words: enterprise, financial improvement, forms, methods, algorithm.

Джураев Хусан Атамуратович
Термезский университет экономики и сервиса
Заведующий отделом «Финансы и статистика»,
Доктор философии по экономике

ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Научная статья посвящена исследованию проблем финансового оздоровления местных хозяйствующих субъектов. Проанализированы авторские подходы к трактовке концепции финансового оздоровления предприятия, выделены методы ее реализации, а также основные задачи этого процесса. Кроме того, при выборе конкретного метода финансового оздоровления предприятия предлагается следовать определенной последовательности этапов, показанной графически. Разработан

общий алгоритм выбора метода финансового оздоровления предприятия, его применение позволит решить имеющиеся проблемы предприятия и избежать процедуры банкротства в будущем.

Ключевые слова: предприятие, финансовое оздоровление, формы, методы, алгоритм.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N11>

Kirish. Mamlakatdagi moliyaviy, iqtisodiy va siyosiy beqarorlik ko'pincha mahalliy korxonalarining beqaror faoliyatiga sabab bo'ladi. Bugungi kunda ko'plab korxonalar muvozanatsiz faoliyat, uning to'xtatilishi yoki umuman to'xtatilishi bilan ajralib turadi. Korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirishning tegishli shakllari va usullari o'z vaqtida qo'llanilmasa, ular faoliyatining yakuniy natijasi bankrotlik va tugatish bo'lishi mumkin. Shunga ko'ra, mamlakatimiz korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirish va umuman, mamlakatimiz iqtisodiy barqarorligini ta'minlash muammosi bugungi sharoitda nihoyatda dolzarbdir.

Oxirgi tadqiqotlar va nashrlar tahlili. Xo'jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy sog'lomlashtirish masalasiga mahalliy va xorijiy olimlar va iqtisodchilarning ko'plab ilmiy tadqiqotlari va nashrlari bag'ishlangan, jumladan, I. N. Karpun, V. P. Martynenko, O. E. Kuzmin, V. O. Negxaichuk, V. S. Ponomarenko va boshqalar. [1–6]. Ularning aksariyatining ishlari nazariy xarakterga ega bo'lib, asosan korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirishning mohiyati, omillari va subyektlarini o'rganishga bag'ishlangan.

Bizning fikrimizcha, korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirish shakllari va usullari bilan bog'liq bo'lgan amaliy ahamiyatga ega bo'lgan masalalarni o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Asosiy materialni taqdim etish. Mahalliy tadqiqotchilarning ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda mamlakatimiz korxonalari faoliyatining tendensiyalari sezilarli darajada yomonlashdi. Bunday tendensiyalar rentabellik, likvidlik, to'lov qobiliyati, moliyaviy barqarorlik va boshqalar kabi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarning qoniqarsiz qiymatlari bilan tavsiflanadi. Bu tendensiyalarning asosiy sababi xo'jalik yurituvchi subyektlarning makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarga o'z vaqtida javob bera olmasligi va ularni faoliyat jarayonida hisobga ololmasligidir. Bunday vaziyatni to'g'rilash yo'llaridan biri korxonalar faoliyatiga moliyaviy sog'lomlashtirishning tegishli shakl va usullarini joriy etishdir.

Mahalliy olimlar orasida korxonani moliyaviy sog'lomlashtirishni ikki nuqtai nazardan ko'rib chiqish odatiy holdir:

birinchi holda, korxonani moliyaviy sog'lomlashtirish inqirozga qarshi boshqaruv nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi, bu inqirozli vaziyatdan chiqish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

ikkinchi holda, moliyaviy takomillashtirish moliyaviy menejment nuqtai nazaridan inqirozning oldini olish choralari majmuasi sifatida ko'rib chiqiladi [2, 135-bet].

Qoida tariqasida, moliyaviy sog'lomlashtirish oqibatlarini inqirozli vaziyatni bartaraf etish va korxonani yanada rivojlantirish yoki uni tugatishdir. Olimlar orasida moliyaviy sog'lomlashtirishni reabilitatsiya usullari bilan amalga oshirish mumkinligi aniq belgilangan; qayta tashkil etish va qayta qurish.

Mahalliy va xorijiy olimlarning xo'jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy sog'lomlashtirishga bag'ishlangan ilmiy ishlarini tahlil qilib, biz unga xos bo'lgan bir qator vazifalarni ajratib oldik, ular 1-rasmda ko'rsatilgan [1-5].

Ta'kidlash kerakki, tadbirkorlik subyektini moliyaviy sog'lomlashtirish nafaqat bankrotlik to'g'risidagi ish qo'zg'atilganidan keyin, balki undan oldin ham amalga oshirilishi

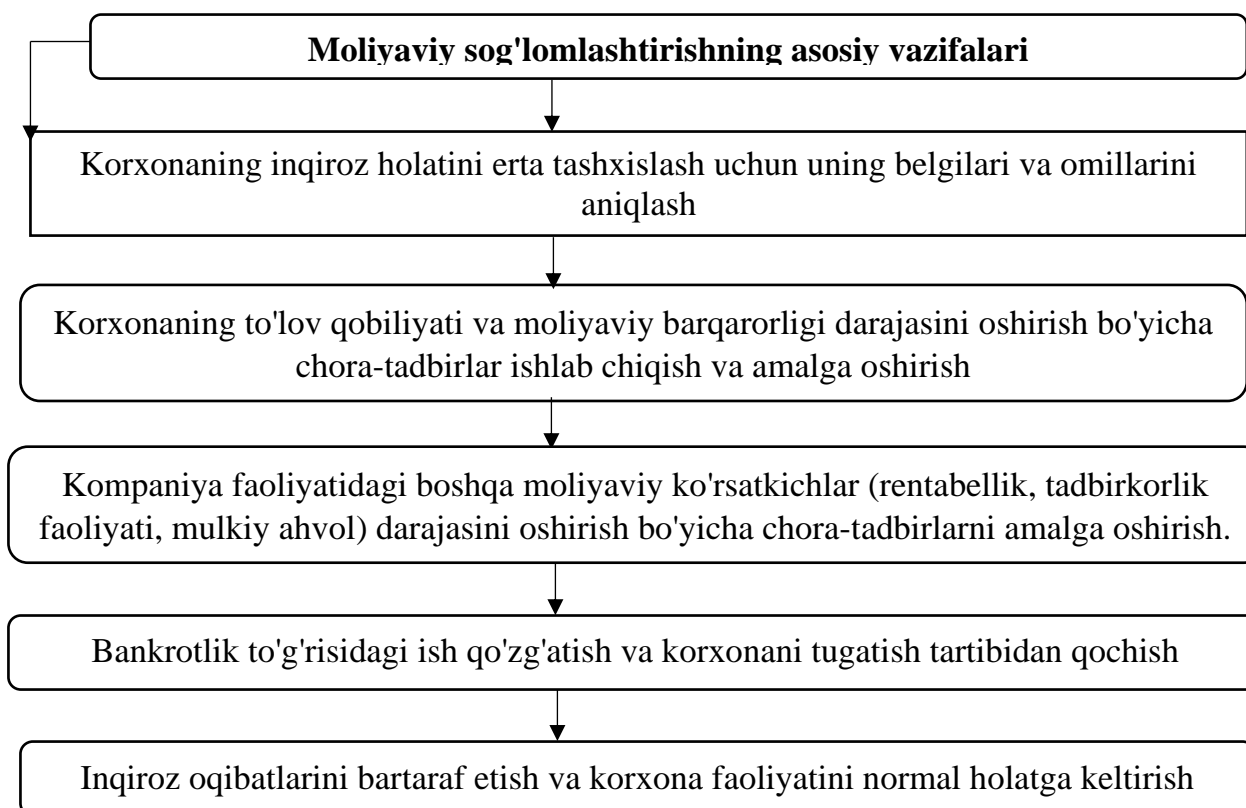
mumkin. Bu moliyaviy sog'lomlashtirish va bankrotlik instituti va moliyaviy sog'lomlashtirish o'rtasidagi yaqin munosabatlarda namoyon bo'ladi. Ikkinchisiga ko'ra, qonunchilik darajasida tadbirkorlik subyekting to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini tiklash bo'yicha chora-tadbirlar kompleksini ko'rib chiqish odatiy holdir.

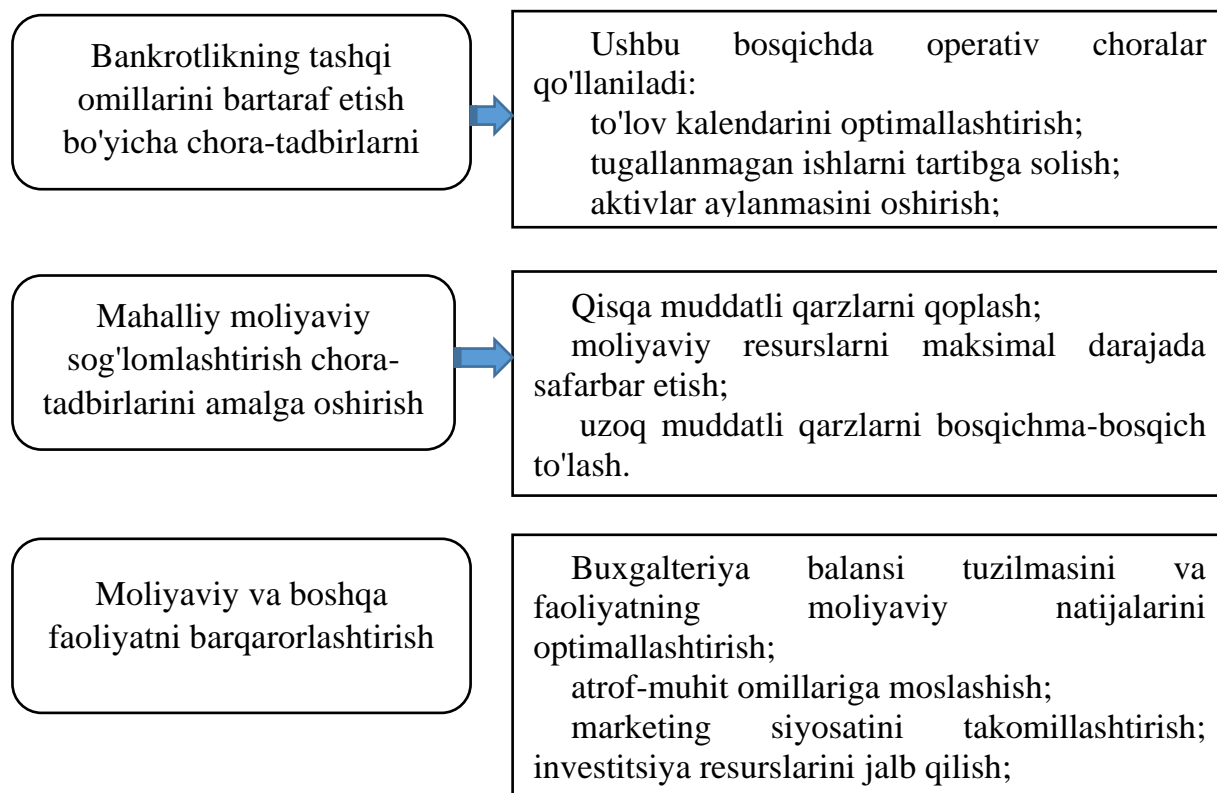
Korxonani moliyaviy sog'lomlashtirish usullarini tanlash bosqichlarning ma'lum bir ketma-ketligini o'z ichiga oladi, bu 2-rasmda ko'rsatilgan. Shuning uchun, agar korxonani iqtisodiy birlik qiymatini saqlab qolish, yo'qolgan imkoniyatlar va yutuqlarni tiklashga muvaffaq bo'lsa, moliyaviy sog'lomlashtirish muvaffaqiyatli, yangi savdo bozorlariga kirish, shuningdek, rentabellik va raqobatbardoshlik darajasini saqlab qolish, deb hisoblanishi kerak.

O'z navbatida, yuqoridagilarga erishish adekvat boshqaruv qarorlarini qabul qilishga va atrofda muhit omillarini maksimal darajada hisobga olishga asoslangan bo'lishi kerak. Ikkinchisining moliyaviy-xo'jalik faoliyati holatini o'z vaqtida tashxislash korxonani moliyaviy yaxshilash jarayonida muhim rol o'ynaydi [3, 85-bet].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy va matematik modellashtirish diagnostikaning eng to'g'ri va samarali usullaridan biridir. Moliya-xo'jalik faoliyatining hozirgi holatini eng to'liq va obyektiv baholash imkonini beruvchi shunday modellardan biri O.A.Vinnitskaning iqtisodiy-matematik modeli bo'lib, u moliyaviy ko'rsatkichlarni baholashning integral ko'rsatkichini hisoblashga asoslangan. korxonaning holati [5, 683-bet].

Kompaniyaning moliyaviy holatini integral baholash bosqichlarining grafik talqini 1-rasmda ko'rsatilgan [5, 683-bet].

Rasm. 2. Korxonani moliyaviy sog'lomlashtirish usullarining umumiy algoritmining grafik talqini

Shuni ta'kidlash kerakki, korxonaning moliyaviy holatini tavsiflovchi ko'rsatkichlar har xil vaznga ega bo'lganligi sababli, muallif O.A.Vinnitska reytingni tuzish uchun o'rtacha og'irlikdagi arifmetik formuladan foydalanishni taklif qiladi. Ushbu formulaning afzalligi shundaki, u har bir ko'rsatkichga tegishli darajadagi ahamiyat berish imkonini beradi. O'rtacha og'irlikdagi arifmetik formula quyidagi ko'rinishga keltiriladi [5, 684-bet]:

$$I = \sum_{i=1}^m S_i \times W_i, \quad (1)$$

bu yerda, S_i - i-indikatorning standartlashtirilgan qiymati; W_i - i koeffitsientining og'irlik qiymati; m - koeffitsientlar soni, shu jumladan integral ko'rsatkich.

Boshqacha qilib aytganda, integral baholash korxonaning moliyaviy holatiga eng katta ta'sir ko'rsatadigan ko'rsatkichlarning umumiy qiymatini ifodalaydi. Aksariyat hollarda bunday ko'rsatkichlar moliyaviy barqarorlik, rentabellik, likvidlik va to'lov qobiliyati ko'rsatkichlari hisoblanadi. Ko'rsatkichlarni standartlashtirish uchun hisoblash formulasi quyidagi shaklga tushiriladi [5, 684-bet]:

$$S_i = \frac{X_i}{A_i}, \quad (2)$$

S_i - i-chi ko'rsatkichning standartlashtirilgan qiymati; W_i - i koeffitsientining og'irlik qiymati; m - koeffitsientlar soni, shu jumladan integral ko'rsatkich.

Boshqacha qilib aytganda, integral baholash korxonaning moliyaviy holatiga eng katta ta'sir ko'rsatadigan ko'rsatkichlarning umumiy qiymatini ifodalaydi. Aksariyat hollarda bunday

ko'rsatkichlar moliyaviy barqarorlik, rentabellik, likvidlik va to'lov qobiliyati ko'rsatkichlari hisoblanadi. Ko'rsatkichlarni standartlashtirish uchun hisoblash formulasi quyidagi shaklga tushiriladi [5, 684-bet]:

$$I = \sum_{i=1}^m \frac{X_i}{A_i} \times W_i. \quad (3)$$

O.A.Vinnitska tomonidan taklif qilingan korxonaning moliyaviy holatini baholashning iqtisodiy-matematik modeli ko'rsatkichlar guruhlarini hisoblashni o'z ichiga oladi: kapitaldan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari (Z), to'lov qobiliyati va likvidlik ko'rsatkichlari (Y), moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari (X) [5, 685-bet].

O.A.Vinnitska 1-jadvalda keltirilgan. Bundan tashqari, muallif 2-jadvalda ko'rsatilgan moliyaviy holat turlarini aniqlash uchun shkalani taklif qiladi [5, 685-bet].

Muallif tomonidan taklif qilingan korxonaning moliyaviy holati turlarining tasnifi 3-jadvalda keltirilgan [5, 685-bet].

1-jadval

Korxonaning moliyaviy holatini kompleks baholash ko'rsatkichlari tizimi va omillari

Indekslar	W ₁	A ₁
Kapitaldan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari, Z		
Aylanma aktivlar rentabelligi darajasi	6	0.01
O'z kapitalidan foydalanish samaradorligi	2	0,06
Mahsulot rentabelligi	10	0.1
Sotish rentabelligi	4	0,05
Aylanma mablag'larning aylanish koeffitsienti	3	2.4
Kreditorlik qarzlarning aylanma koeffitsienti	3	5
To'lov qobiliyati va likvidlik ko'rsatkichlari, Y		
Mutlaq likvidlik koeffitsienti 2 0,2	2	0,2
Qoplash koeffitsienti	2	0,7
Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari, X		
Xususiy kapitalning manevr koeffitsienti	2	0.1
Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti	2	0.5

2-jadval

Korxonaning moliyaviy holati turlarining tasnifi

I parametrining qiymati	Korxonaning moliyaviy holati turi
0 dan kam	Inqiroz moliyaviy holati
0-38	Qoniqarli moliyaviy ahvol
39-60	Barqaror moliyaviy holat
61-99	A'lo moliyaviy holat
90 dan ortiq	"Jasoratli" moliyaviy holat

Shuni ta'kidlash kerakki, moliyaviy sog'lomlashtirish jarayoni bir qator muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, ularning asosiy lari quyidagilardir:

3-jadval

Korxonaning moliyaviy holati turlarining tasnifi

Z qiymati	Y qiymati	X qiymati	Moliyaviy holat turi	Moliyaviy holat turining xususiyatlari
-----------	-----------	-----------	----------------------	--

$Z < 0$	$Y < 2$	$X < 0$	1 turi	Bankrotlikka yaqin
$Z < 0$	$2 < Y < 4$	$X < 0$	2 turi	Mablag'lardan past darajada foydalanish, shuningdek, to'lov qobiliyati va likvidligi
$Z < 0$	$Y < 4$	$0 < X < 4$	3 turi	Kapitaldan samarasiz foydalanish
$Z < 0$	$Y > 4$	$X > 4$	4 turi	Moliyaviy mustaqillikning yo'qolishi
$0 < Z < 75$	$2 < Y < 4$	$X < 0$	5 turi	Mulkiy nomutanosiblik bilan moliyaviy mustaqillikni yo'qotish
$0 < Z < 75$	$Y < 4$	$0 < X < 4$	6 turi	Past darajadagi to'lov qobiliyati bilan daromadli
$0 < Z < 75$	$2 < Y < 4$	$X > 4$	7 turi	Moliyaviy barqarorlikning buzilishi bilan
$0 < Z < 75$	$Y > 4$	$X > 4$	8 turi	Korxonaning qoniqarli ishi
$Z > 75$	$Y < 4$	$X < 0$	9 turi	Rentabellik darajasini oshirishga qaratilgan ambitsiyali korxonalar
$Z > 75$	$Y < 4$	$0 < X < 4$	10 turi	Kapitaldan foydalanish darajasi yuqori bo'lgan, ammo likvidlik va to'lov qobiliyati etarli darajada bo'lmagan korxonalar
$Z > 75$	$Y < 4$	$X > 4$	11 turi	Hisobdagi moliyaviy barqaror korxonalar mablag'lardan samarali foydalanish va ularning tuzilishi
$Z > 75$	$Y > 4$	$X > 4$	12 tip	Moliyaviy holatning ideal turi

Moliyaviy sog'lomlashtirish rejasini ishlab chiqishda quyidagi bir qator qoidalarni hisobga olish kerak:

mutaxassislar tomonidan korxonadagi vaziyat va uning yuzaga kelishi omillarini chuqur o'rganish;

moliyaviy sog'lomlashtirish choralari rejasini amalga oshirish muddatlarini to'g'ri belgilash, chunki inqiroz juda tez davom etishi mumkin;

korxonani moliyaviy sog'lomlashtirish uchun mutaxassislar jamoasini shakllantirish, u mavjud bo'lmagan taqdirda esa tashqi yordamni jalb qilish;

qarorlar va chora-tadbirlarning tezkor bajarilishini ta'minlash; korporativ madaniyatning tegishli darajasini saqlab qolish;

inqirozga qarshi kurash guruhi ishida motivatsiya sxemalarini qo'llash;

kompaniyaning imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish.

Taklif etilayotgan algoritimga rioya qilish juda muhim, chunki u inqirozli hodisalarni tezda bartaraf etishga va mahalliy korxonalarni rivojlanishning yuqori darajasiga olib chiqishga yordam beradi.

Tadqiqotdan xulosalar. Mamlakatdagi beqaror moliyaviy, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy vaziyat tufayli aksariyat xo'jalik yurituvchi subyektlar inqiroz holatida bo'lib, ularning aksariyati uchun bankrotlik va tugatish bilan yakunlanadi. Korxonadagi inqirozning asosiy belgisi — bu foydasiz faoliyat, shuningdek moliyaviy holatning qoniqarsiz ko'rsatkichlari. Bunday holatda samarali moliyaviy tiklanish mexanizmidan foydalanish kerak.

Moliyaviy sog'lomlashtirish mexanizmida asosiy o'rinlardan birini egallagan moliyaviy holatni diagnostika qilish usuli ko'rib chiqiladi va amalda qo'llaniladi. Korxonaning rivojlanish holatini o'z vaqtida va obyektiv diagnostika qilish korxonaga xos muammolarni, ularni keltirib chiqargan omillarni aniqlash va shu asosda moliyaviy sog'lomlashtirishning samarali usulini tanlash va qo'llash imkonini beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Мартыненко В.П. Особенности антикризисного управления предприятием. Экономика, деньги, право. 2020. № 7. С. 25-36.
2. Карпунь И.Н. Антикризисные мероприятия на предприятии: управление, стратегия, цели и задачи: монография. Львов: «Магнолия-2006». 2008. 440 с.
3. Пономаренко В.С., Раевнева О.В., Степурина С.О. Механизм санационного управления предприятием: основы формирования и модели реализации: монография. Харьков : ИД «ИНЖЭК». 2009. 304 с.
4. Негайчук В. А. Методы и инструменты финансового оздоровления предприятия. Научный Вестник Херсонского государственного университета. 2021. Вып. 11. Часть.Пятый С. 25-33.
5. Винницкая О. А. Интегральная оценка финансового состояния предприятия. Молодой ученый. 2017. № 2(54). с. 682-686.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).